

Культура 10

09-26-2026

Тиждень #2

Лекція #14б:

Українське будівництво в незалежні Україні 1991-2026
(початок-закінчення)

Завдання (з книжки *Українська Культура І*):

Прочитати:

Лекція #15:

Скульптура (Різьба)

ст. 209-215

(старий підручник ст. 203-208)

Виконати:

«Вправа» на ст. 213 в книжці (старий підручник ст. 206)

.

СКУЛЬПТУРА (РІЗЬБА)

Скульптура — вид образотворчого мистецтва зі зображенням твору в трьох вимірах. Це може бути твір, який стоїть свobodно, як статуя чи монумент, або твір, який тільки частинно виступає від стіни або плити.

Скульптори ставлять собі мету створити твір, що приваблює не тільки своєю красою чи гарною формою, але й «промовляє» до глядачів і має емоційний вплив на них. Для цього скульптор мусить добре обдумати як представити суб'єкт твору, аби твір мав ефект на широку публіку й майбутні покоління.

Найбільш вживані в скульптурі матеріали це:

- різнорідні камені — мармур, граніт, вапняк;
- метали — бронза, мідь, чавун;
- глина або теракота, пілястр / гіпс;
- дерево.

Скульптуру створюють різними способами:

- вирізуванням із матеріалу бажаної фігури чи об'єкту;
- моделюванням — тобто накладанням шарів гіпсу / пілястра, глини, воску тощо.

Скульптура може бути у формі:

- великого розміру пам'ятника чи статуї, призначеної для прилюдного показу (монументальна скульптура);
- малої фігурки, створеної для більш приватного приміщення;
- різьбленням на твердому матеріалі. Твір, який частинно виступає від стіни або плити називаємо **барельєфом** або **плоскорізьбою**.

ПАМ'ЯТКИ РІЗЬБИ ДАЛЕКОГО МИНУЛОГО

НАЙДАВНІШІ ЗРАЗКИ

Найстарші зразки різьби в Україні походять із часів старої кам'яної доби (10,000 – 15,000 років тому). Є це жіночі фігурки, різьблені з костей мамута, що їх археологи знайшли біля села **Мізин** на Чернігівщині. Період трипільської культури (5–3 тис. років до Хр.) залишив багато

невеликих глиняних (керамічних) статуєток – фігурок людей, тварин тощо. Особливе місце серед них займають статуєтки жінок у різних стадіях плодотворного життя, в тому числі вагітних. Правдоподібно вони мали обрядове призначення як символи родючості та продовження життя.

Зразки класичної скульптури знайдено серед руїн давніх грецьких колоній на побережжю Чорного моря. В основному це статуї і статуєтки грецьких богів, богинь і мітологічних героїв. Крім привезених із Греції скульптур, є і праці місцевих мистців.

До найкращих зразків давньої різьби належать металеві (бронзові, срібні та золоті) скитські вазы з різьбленими на них фігурками, що зображають сценки з життя скитів, жорстоку боротьбу степових тварин поміж собою тощо. Витончені деталі тих фігур говорять про високу майстерність грецьких і скитських майстрів, що створили ці різьблення.

На території, де жили наші предки віднайдено кілька кам'яних статуй давніх поганських божеств. Найславнішою є т. зв. Збручанський ідол — кам'яна статуя бога Світовида. Має вона форму стовпа, завершеного чотирма обличчями, з різьбленими картинами, які представляють давнє уявлення про три сфери світу. Переважно в давнині різьбили по дереву; а дерево, на жаль, не зберігається довше кількох сот літ.

Цікавими пам'ятками давнини є масивні кам'яні фігури, знані в народі як «кам'яні баби». Вони поставлені половцями і печенігами на високих могилах степу як пам'ятники померлим (назву «баба» наші предки припасували від подібного тюркського слова «бабал» або «вава», що значить «предок»).

СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

З прийняттям християнства і будови перших кам'яних церков в Україні появилися різьбарі, які ввели на Русь багаті традиції візантійської скульптури. З тих часів маємо майстерно виконані панелі-рельєфи (плоскорізьби) з різних храмів: з Михайлівського Золотоверхого храму — рельєфи з святими воїнами, з церкви Спаса на Берестові (краю Києва) — рельєф з мітологічними істотами. Збереглися й різьблення складних геометричних та тваринно-рослинних орнаментів на мармурових плитах. Переважно це орнаменти у формі плетінки, хрести, монограм Христа та інші християнські символи — риба, ягня, голуб, виноградна лоза, пальма.

Відсутні статуї в українських церквах. Східна Церква противилась вільностоячим статуям, бо побоювалася, що вони можуть призвести до

ідолопоклонства. Релігійне мистецтво Східної Церкви проявляється у формі ікон та стінописів. Натомість у Західній (Римо-Католицькій) Церкві статуй багато, а ікон зовсім мало.

З Візантії перейшла на Русь традиція ховати князів у мармурові саркофаги, прикрашені цілим рядом християнських символів і мотивів, різьблених по їх боках. Серед небагатьох саркофагів, що уціліли є саркофаг князя Ярослава Мудрого у Соборі св. Софії в Києві. Він прикрашений різьбленням християнської символіки.

Розвиток скульптури в Україні продовжувався навіть в час всяких лихоліть і наїздів кочовиків. Нові західноєвропейські стилі 12–15 століть мали свій відгомін і в Україні.

Романські впливи помітні у моді того часу прикрашувати капітелі колон та портал (вхід) церков складною романською плетінкою. Така мода була особливо поширеною в скульптурній орнаментатії церков Чернігова, Галича й інших міст.

Готичні впливи проявляються наближенням до реалізму. Найбільше зразків готичної скульптури збереглося у Західній Україні у формі досить реалістичних зображень на камені людей і тварин. Велику популярність мали дрібні різьби з слонової кості (ікла). Ряд українських різьбарів відзначився тоді у праці над скульптурними прикрасами костьолів у Польщі.

Пояснення слів

барельєф / плоскорізьба — bas-relief
вапняк — limestone
вимір — dimension
ідолопоклонство — idolatry
ікло — tusk
мамут (мамонт) — mammoth
мармур — marble
образотворче мистецтво — visual arts
пам'ятник — monument
пластер / гіпс — plaster
плетінка — interlaced / braided motif
саркофаг — sarcophagus or tomb
теракота — clay or terracotta
чавун — cast iron

Керамічні фігурки трипільських часів

Керносівський ідол. Кам'яна статуя 3 тисячоліття до Хр.

Золота скитська платівка (4 ст. до Хр.)

Кам'яні баби

Збручанський ідол Світовид і його копія

Рельєф із Михайлівського собору

Саркофаг з Десятинної церкви в Києві

Вправа: З'єднати правильно колонки. **8**

1. кам'яні баби	___ трипільська культура
2. фігурки з костей мамута, створені 10–15 тисяч років тому	___ причорноморські грецькі колонії
3. статуї і статуетки Зевса, Афродіти, Ероса	___ скити (скіфи)
4. кам'яна статуя бога Світовида	___ половці та печеніги
5. глиняні жіночі фігурки з 2–6 тисячі років до Хр.	___ переважна форма різби в княжій добі
6. різьблені на металевих вазах сценки життя кочовиків	___ вплив західного християнства
7. плоскорізьби, саркофаги	___ слов'янські погани-язичники
8. статуї християнських святих	___ стара кам

Вправа: З'єднати правильно колонки. 7

1. стовп для підпори або прикраси	___ фриз
2. різьблений верх колони	___ капітель
3. блок для підпори колони	___ фронтон
4. широкий трикутник, що завершує колони	___ колона
5. частина колони між п'єдесталом і капітеллю	___ п'єдестал
6. частина між колоною і дахом	___ стовп
7. смуга скульптурного орнаменту в стіні над колоною	___ карниз

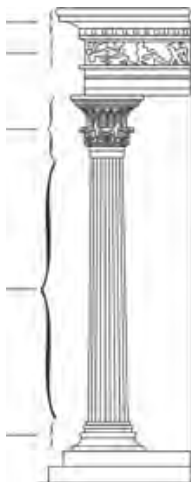
Вправа

На малюнку ліворуч (а) позначте частини класичної колони: фриз, капітель, фронтон, п'єдестал, стовп, карниз.
На малюнку праворуч (б) позначіть: колони, педимент із фризом, метопи й тригліфи.

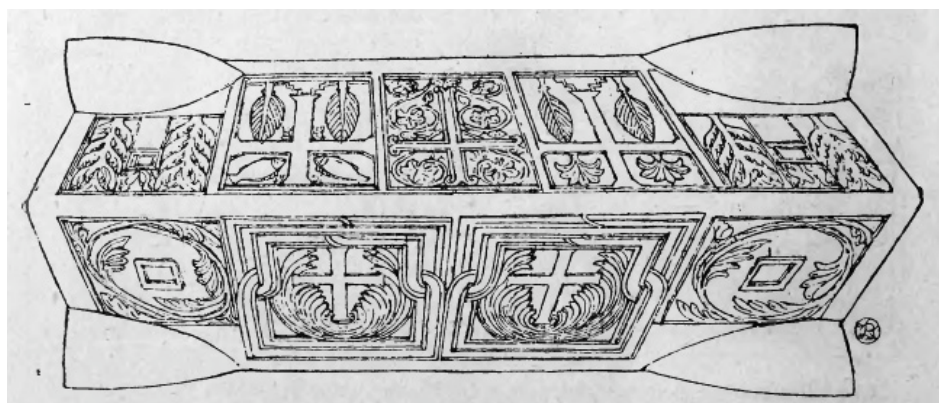
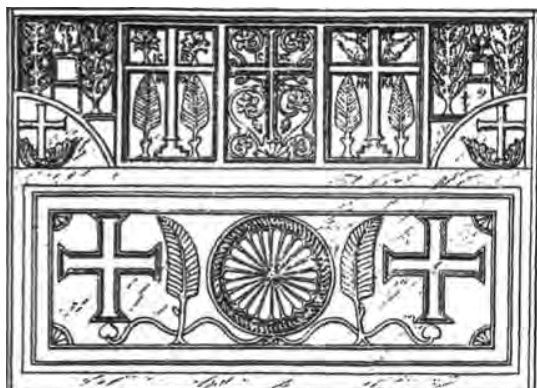
Колонна в Хреснесі

4

4

Вправа-аналіз: Внизу подані малюнки саркофага князя Ярослава з різних його боків. Саркофаг прикрашають християнські орнаменти. Знайдіть і назвіть ті орнаменти. Поясніть їхнє символічне значення.

Саркофаг з Десятинної церкви в Києві

Саркофаг князя Ярослава Мудрого